

Ключевые слова: культура, художественная культура, воспитание, искусство, творчество.

EDUCATION OF ARTISTIC CULTURE IN STUDENTS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

N. M. Rashidova

This article is devoted to defining the essence of the concept of «artistic culture» and its role in the system of educational work of higher educational institutions of pedagogical area. The author reveals the importance of creating artistic culture in students, the ability to develop their esthetic tastes and interests, creativity, level of artistic and imaginative thinking; development of interest in art and aesthetic culture; feature of aesthetic impact on education of the spiritual and creative personality in the process of training of future teachers.

Keywords: Culture, art culture, education, art, creativity.

Рашидова Наталія Миколаївна – здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна) E-mail: Natalyapremium@gmail.com

Rashidova Natalia Mykolaivna – Researcher of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: Natalyapremium@gmail.com

УДК 37.013.43

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА В АСПЕКТІ ГУМАНІТАРНОСТІ

I. O. Safoнова

В статті висвітлюється сутність та структура методологічної культури педагога-дослідника в аспекті гуманітарності. Звернено увагу на те, що з утвердженням гуманітарної парадигми методологічна культура педагога-дослідника має змінитися кардинально, оскільки «настав час, коли думка стала засобом формування дійсності».

Ключові слова: методологія, культура, методологічна культура, гуманітарна парадигма.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. «Всі шляхи

ведуть до Риму» – цей стародавній вислів на метамові педагогічної науки можна, на нашу думку, інтерпретувати таким чином: Мета виховання Людини досягається різними шляхами. Але який шлях обрати? Відповідаючи на це питання, мабуть, важливішим є не те, яким чином досягти мети, а як не *втратити Людину, людське в людині, її духовність*, як дотриматися *міри людського* в засобах і діяльності. Дотримання цієї міри визначається культурою людини, а її дотримання у виборі методів – методологічною культурою педагога.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення сутності методологічної культури педагога-дослідника в аспекті гуманітарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Гуманітарні основи освіти були закладені філософами (В. Біблер, М. Мамардашвілі), культурологами (Ю. Лотман, М. Бахтін), психологами (Л. Виготський, С. Рубінштейн), педагогами (Ю. Азаров, Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, А. Макаренко). Проблеми методологічної культури педагога-дослідника вивчали В. Краєвський, Н. Боритко, І. Соловцова, А. Байбаков, Л. Шипіліна, Ю. Сенько, П. Кабанов, С. Сисоєва, але особливості методологічної культури в площині гуманітарної парадигми мало досліджені в науці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Методологічна діяльність педагога-дослідника потребує визначення чіткої продуманої стратегії, певного вектору наукового пошуку, що в сучасному дискурсі розглядається як план, прогнозування майбутніх дій, як бачення визначаючих діяльність перспектив, ціннісно-сміслових орієнтирів. Стосовно педагогічної сфери стратегії іменуються парадигмами. Це поняття в наукове коло ввів Томас Кун. В його осмисленні «парадигма» є понятійна система, яку приймає спільнота вчених і яка забезпечує їх схемами проблем і рішень [14]. Але філософське навантаження терміну постійно зростало – і вже в 1996 році в книзі Ф. Капри «Уроки мудрості» «парадигма» визначається зовсім інакше: сукупність думок, сприйнятів і цінностей, які створюють певне бачення реальності, що виявляється основою самоорганізації суспільства [11]. Таким чином, поняття «парадигма» зростає до загальнокультурного рівня і його можна розглядати як певну концептуальну систему, стиль мислення.

На сьогоднішній день набуває актуальності гуманітарна парадигма в педагогічній освіті. Гуманітарна педагогіка в науці

іменується буттєвою (онтологічною), педагогікою духовності. Основні філософські та психолого-педагогічні положення, що визначають її сутність [5, с.17, 18]:

➤ людина розглядається у всій її цілісності, у всьому різноманітті її зв'язків і відносин з навколишнім світом; як носій духовної суті, «людського в людині»;

➤ зміст виховання становить не інформація, а різноманітні способи спів-буття (радість, захоплення, взаємодопомога, вдячність, вибір, скорбота, надія, натхнення, праця, любов, совість, сором), що реалізуються в різноманітних ситуаціях педагогічного взаємодії. Осмислення і усвідомлення цінностей, різноманітних ситуацій буття становить механізм саморозвитку людини;

➤ виховання розуміється як діалогічна взаємодія, при цьому діалог виступає засобом осягнення власного внутрішнього світу, іншої людини, природи і культури;

➤ мета виховання виноситься за межі індивідуального людського існування, однак виявляється не в потребах суспільства (держави), а в сфері цінностей і культури;

➤ в основі педагогіки духовності лежить системно-цілісний підхід до дослідження і проектування педагогічної реальності, при цьому педагогічні системи розглядаються як системи складні, нелінійні, нерівноважні;

➤ специфіка методів осягнення духовного світу вихованця полягає не стільки в використанні традиційних когнітивних методів, скільки в розумінні і взаєморозумінні Людини.

Методологічна культура визначається здатністю педагога-дослідника працювати в рамках тієї чи іншої педагогічної парадигми. З утвердженням гуманітарної парадигми методологічна культура педагога-дослідника має змінитися кардинально, оскільки «настав час, коли думка стала засобом формування дійсності» (В. Вернадський) [7, с. 476]. «Педагогічний суб'єкт сьогодні – це носій високої методологічної культури, здатний концептуально осмислювати власну освітню діяльність, проектувати і вибудовувати процес професійної підготовки відповідно до його гуманітарної природи» [8, с. 86].

Поняття «методологічна культура» включає в себе такі складові, як «методологія» і «культура». В аспекті гуманітарності для нас важливо виявити сутність обох компонентів із філософських позицій, оскільки, за думкою П. Кабанова, методологічна культура без філософської культури стає технологією і може перетворити освіту в

засіб соціального управління... «детермінізм в освіті – кращий засіб знищення в людині людського» [10].

Здебільшого вчені трактують «методологію педагогіки» як систему знань про основи і структуру педагогічної теорії, про підходи до дослідження педагогічних явищ і процесів, про способи отримання знань, а також сферу діяльності з виробництва методологічних знань. Показовою для висвітлення нашого ракурсу проблеми є позиція авторів Е. Бондаревської, С. Кульневич, які розуміють методологію як «спосіб з'ясування основи, розстановки акцентів смислу понять» [3, с. 390]. «Методологія – це наука про методи, орієнтована на внутрішні механізми, логіку руху і організації педагогічного процесу» [там само], тобто методологія в їхньому розумінні – це наука, яка визначає загальний смисловий напрямок розвитку досліджень.

Важливо зазначити, що сьогодні на арену гуманітарних знань виходить тринітарна методологія, підґрунтям якої є синергетичний підхід. Якщо бінарна методологія, яка базується на діалектичному матеріалізмі, задає антагоністичну полярність і характеризується визначеністю, замкнутістю, знищенням опозиції, незалежністю від суб'єктивного пізнання, то для вирішення протиріч в тринітарній методології достатній вихід суб'єкта в більш м'яку сторонню позицію. «Стороння позиція – це спосіб отримання рівноваги в нестійкому поєднанні опор одного рівня, що досить повно представляють прикордонну ситуацію сучасної освіти: невизначеність, умовність, доповнення» [22, с. 24]. Для філософського забезпечення гуманітарності освіти важливе значення має факт вирішення протиріч не засобами конфліктів, руйнувань і знищень, а за рахунок компромісу, поєднання, взаємного доповнення, що поєднують риси протилежностей. Хоча український філософ О. Гернего вирішує цю проблему в площині бінарної методології і вважає, що саме діалектичні суперечності є наслідком відкритості й нерівноважності систем, і розглядає їх як найглибше джерело розвитку [9, с. 403]. О. Князева, як один із провідних дослідників синергетичного напрямку, також говорить про те, що «мислити синергетично – означає мислити діалектично» [12, с. 117]. Суть проблеми, на нашу думку, в тому, що там, де необхідний аналіз проблеми, доречно використовувати бінарні структури. Діалектичність мислення – це вміння *бачити педагогічну проблему*, знаходити протиріччя, які лежать в її основі. Простий приклад: чому учень робить помилки в слові? Тому, що він не бачить те місце, де може припустити помилку. «Мислення починається там, де є

проблемна ситуація» [15, с. 19]. Для педагога-дослідника оволодіти діалектичним мисленням – це значить вміти аналізувати, осмислювати, порівнювати, робити узагальнюючі висновки, відрізнити головне від другорядного. Але бінарна структура недостатня, коли мова йде про синтез. І тоді, на нашу думку, можливе використання як бінарної, так і тринітарної методології.

Серед безлічі підходів та визначень поняття «культура» ми виділяємо такі, що співвідносяться з проблемами гуманітарності педагогічної науки. У результаті аналізу наукової літератури ми дійшли висновку, що найбільш багатостороннім і адекватним для висвітлення нашого ракурсу проблеми є поняття, подані В. Біблером і М. Мамардашвілі. В. Біблер дає смислене визначення культури через виділення трьох її аспектів. По-перше, культура є формою буття і спілкування людей різних минулих, нинішніх і майбутніх – культур, формою діалогу. По-друге, культура є формою самодетермінації особистості, вільного рішення і перерішення індивідом своєї долі. По-третє, культура – це набуття «світу вперше». Вона «заново породжує світ, буття з площини полотна, хаосу фарб, ритмів вірша, філософських начал, миттєвостей морального катарсису» [2, с. 288–292]. Біблер дає чітко зрозуміти, що самодетермінація особистості опосередкована культурою. Культура виступає смислороджуючим явищем. Людина сама себе творить, здійснює, вибирає, несе відповідальність. Але культура в осмисленні Біблера дає людині смислову опору. Дещо іншу позицію займає Ж.П. Сартр. Так у статті «Екзистенціалізм – це гуманізм» філософ відає «кожній людині у володіння її буття і покладає на неї повну відповідальність за існування» [19, с. 323]. Людина в його розумінні є проект власного життя, проект самої себе, який переживається нею суб'єктивно, при цьому вона має робити довільний вибір без яких би то установок, що є цінним і що не є цінним. За повну відмову від будь-якої абсолютної концепції цінностей правомірно дорікав Сартра А. Маслоу [16]. Зрозуміло, що свобода вибору не існує сама по собі і не є самоціллю, вибирати завжди доводиться щось із чогось. Щоб вибирати, необхідно мати внутрішній стрижень, якусь ціннісно-смислову опору, яка зорієнтує на вибір життєстверджуючих цінностей культури.

Культура в осмисленні М. Мамардашвілі, не є сукупністю готових цінностей і продуктів, які чекають споживання або усвідомлення, «це здатність і зусилля людини бути, володіння живими відмінностями...» [17, с. 25]. Культура є породженням людської суб'єктивності,

неповторності, унікальності. Сутність гуманітарності полягає в тому, щоб культура як гармонійна цілісність знань, почуттів, творчості стала надбанням духовного світу людини, сприяла набуттю особистістю досвіду переживання і співпереживання. Тому гуманітарна стратегія передбачає активну і зацікавлену участь студента в педагогічному процесі. Педагогічна діяльність має бути співтворчістю і спільним подоланням труднощів в суб'єктивному розвитку особистості та вибудовуванню в контексті життя. Людина має бачити реальне, живе життя зсередини: бідність і багатство, людський біль і радість, красиве й потворне, добро і зло. І допомога хворому, знедоленому, бідному – це теж є найпотужніший ресурс для духовного росту і розвитку людини. Саме тому кожна педагогічна ситуація має бути наповнена позитивним ціннісним змістом та його осмисленням і переживанням.

Аналіз філософських, педагогічних, психологічних, культурологічних, релігійних досліджень доводить, що склалися суттєві теоретичні передумови гуманітаризації освіти:

- концепція гуманізму, що передбачає гуманне ставлення до всіх людей світу (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм);
- діалогова концепція культури, що передбачає побудову культурного простору університету на принципах діалогу культур (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер);
- концепція культури миру, що пропагує виховання миролюбивої особистості, вільної від ідеологічних, расових стереотипів, яка усвідомлює відповідальність за збереження миру на землі (Г. Ауернхаймер, К. Нікравітц, Г. Рьорс);
- концепція свободи, яка визначає людину як активного вільного суб'єкта, що самодетермінує своє життя (В. Франкл, Д. Леонтьєв, К. Роджерс);
- ідеї педагогіки мистецтва, що ґрунтуються на вихованні людини через мистецтво (Г. Шевченко, Н. Миропольська, Т. Танько та ін.);
- принцип Соборної Єдності (А. Остапенко, С. Хоружий), ідеї Всеєдності (Л. Карсавін, М. Бердяєв, В. Соловйов), сутність яких полягає в поступовому об'єднанні, збиранні Світу воєдино на основі загальнолюдських цінностей;
- ідеї педагогіки толерантності, що ґрунтуються на вихованні студентської молоді в дусі терпимості, миролюбності, поваги прав і свобод інших людей (А. Асмолов, О. Сухомлинська);

➤ ідеї Всепрощення і Любові до ближнього, які є мірилом людяності всіх культур і всіх конфесій (Його Святість Далай-Лама XIV, В. Соловйов, А. Швейцер та ін.);

➤ концепція творчого саморозвитку особистості, яку можна представити девізом М. Монтессорі – «допоможи мені це зробити самому» (В. Андреев, Л. Іванкіна).

Проникнення культури в духовний світ особистості можливе через повернення до старозвісного сократівського методу – діалогу. Оскільки сьогодні спосіб існування культури у світі кардинально змінився – з моностилістичної форми на полістилістичну, то доречно говорити про діалог культур різних поколінь, різних національностей, різних людей. Аксиологічні можливості діалогу культур висвітлені нами в статті «Діалог культур на аксіологічних засадах – мета-принцип формування міжкультурної компетентності» [20]. Окреслимо коротко основні положення:

– *діалог культур – як методологічний принцип гуманітарної парадигми освіти* (А. Пелипенко, В. Межуєв) сприяє переведенню суб'єкт-об'єктних відносин у площину суб'єктності, що надає можливість студентам створювати позитивний образ «Я-концепції», «відповідально вибираючи себе» (К. Роджерс);

– *діалог культур – як засіб виховання цінності Іншої людини* (І. Бех, М. Бердяєв, А. Швейцер, В. Большаков, С. Рубінштейн, М. Каган, А. Шопенгауер, В. Соловйов) вчить «мистецтву жити з несхожими людьми» (О. Асмолов), сприяє розвитку щирих почуттів цінності іншої Людини, оскільки діалог особистостей, культур, народів можливий там, де «значущі інші» (Дж. Мід);

– *діалог культур – як обмін цінностями, смислами, почуттями* (М. Бахтін, В. Горшкова, Н. Кокшаров, О. Полякова), при якому культури не зливаються і не змішуються, але взаємно збагачуються (М. Бахтін), забезпечує накопичення аксіологічного потенціалу особистості, оскільки лише в сфері логіки між полюсами дуальності має місце перетворення, переосмислення смислів і цінностей;

– *діалог культур – як формула пізнання істини* (М. Бахтін, М. Бубер, А. Гусейнов, М. Мамардашвілі) передбачає безперервний пошук істини з урахуванням рівня рефлексії людини, її здатності знаходження ціннісних орієнтирів у світі культури, оскільки, переживаючи почуття *Іншого*, зіставляючи свою свідомість із свідомістю *Іншого*, людина пізнає себе через *Іншого* й *Іншого* через себе – тим самим знаходить свою сутність і свою істину;

– *діалог культур – як засіб встановлення взаєморозуміння* (М. Бахтін, Н. Велика, С. Неретіна, А. Огурцов, Л. Мосієнко), бо «розуміння завжди діалогічне» (М. Бахтін), не передбачає «одностороннього сходження одного до логіки іншого» (Л. Мосієнко), прагнення переконати співрозмовника в правоті своєї ціннісної позиції, а припускає компроміс, плюральність, консенсус ціннісних позицій;

– *діалог культур – як чинник пасіонарності* (Ю. Шор, О. Полякова) сприяє обміну енергією та інформацією з оточуючим середовищем, творчому пошуку, переживанню «інтелектуальної збудженості, постійно відновлюваної пасіонарності» (Ю. Шор);

– *діалог культур – як засіб формування нового типу мислення* (М. Каган, В. Біблер, М. Рябова, А. Ахієзер, В. Межуєв) припускає наявність декількох логік, орієнтованих на одну предметність (В. Біблер), що сприяє розширенню горизонтів свідомості, формуванню нового планетарного мислення, становленню нової ціннісної картини світу особистості;

– *діалог культур – як засіб формування толерантності* (А. Гусейнов, А. Кір'якова) виступає ціннісно-смысловим полем, у якому відшліфовується толерантність; у той час діалог із притаманними властивостями деякої хаотичності коригується аттрактивними властивостями толерантності.

З огляду на це ми розглядаємо особистість студента як суб'єкта культури і маємо на меті залучити його до накопиченого культурного досвіду, а також виявити людську здатність розвивати культуру через комунікацію, а саме – діалог культур.

Роль педагога-дослідника є дуже значимою, оскільки від його ціннісно-смыслових орієнтацій, емоційних переживань буде залежати і вибір методів, підходів до розгляду педагогічних явищ і процесів, трактування результатів і висновків дослідження. При цьому слід зазначити, що суб'єктність не тотожна суб'єктивності: знання, які педагога-дослідник отримує в рамках гуманітарної парадигми, є такими ж об'єктивними, як і знання, отримані в рамках традиційної парадигми. Суб'єктність означає, що дослідник має можливість сам обирати тему, об'єкт, предмет і мету дослідження і свій шлях її досягнення.

Слід зазначити, що в гуманітарній парадигмі преференції надаються якісним методам дослідження. Так, актуальності у психолого-педагогічній науці набуває новий метод «гуманітарного вимірювання» [18, с.153], який дозволяє, окрім кількісних показників, враховувати якісні характеристики, суб'єктивний досвід людини, тобто

те, що особистість «знає, що і як вона цінить, що і як вона створює, з ким і як спілкується» [18, с. 57].

З гуманітарних позицій розглядає методологічну культуру Ю. Сенько. Ядром методологічної культури педагога, за вченим, є стиль нового педагогічного мислення, серед конкретних проявів якого він називає другодомінантність, діалогічність, рефлексійність, метафоричність [21]. У загальному сенсі методологічна культура визначається Ю. Сенько як культура мислення, заснована на методологічних знаннях, необхідною частиною якої є рефлексія власної дослідницької діяльності.

В. Краєвський акцентує увагу на методологічній грамотності. Таку грамотність, за його думкою, дає оволодіння методологічною культурою, до складу якої вчений включає: методологічну рефлексію (вміння аналізувати власну наукову діяльність), здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання, управління, конструювання [13, с. 7].

В розумінні Н. Боритко методологічна культура є характеристикою дослідницької діяльності. Вчений виділяє в ній такі аспекти, як наявність у дослідника ціннісних орієнтирів, системи зразків дослідницьких дій (методів, прийомів), усвідомлення приналежності до певного дослідницького співтовариства [4, с. 80-81].

Рис. 1. Модель методологічної культури педагога-дослідника

Методологічну культуру педагога-дослідника Л. Шипіліна визначає як «особливу форму діяльності педагогічної свідомості, живу, пережиту, переосмислену, обрану, побудовану самим педагогом методологію особистісно-професійної самозміни» [22, с. 14].

Г. Валеев в поняття методологічної культури педагога-дослідника вкладає: культуру мислення, засновану на методологічних знаннях, уміннях, навичках, здатність до рефлексії, наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання, управління і конструювання [6].

Узагальнюючи визначення науковців, методологічну культуру в аспекті гуманітарності ми пов'язуємо із здатністю педагога-дослідника глибоко вникати в сутність педагогічних процесів, визначати провідні суперечності розвитку сучасної освіти, осмислювати і проектувати стратегії методологічного пошуку через призму «людського в людині», а також творчо застосовувати сучасні концепції, підходи та методи пізнання, не порушуючи гуманітарної природи людини. До структури методологічної культури педагога-дослідника вважаємо доречним включити: ціннісні орієнтації, методологічні знання, культуру мислення (діалектичність мислення, гнучкість мислення, здатність до генерування нових ідей, здатність до асоціювання, метафоричність, діалогічність мислення, рефлексійність), діалогічність, перцепцію, етику педагога-дослідника.

Спробуємо уявити модель методологічної культури педагога-дослідника.

Розглянемо детально цю модель, її окремі компоненти.

1. *Ціннісні орієнтації* – суб'єктивно відрефлексовані цінності, які виступають основним джерелом мотивації, орієнтиром і регулятором практичної діяльності людини. Ціннісні орієнтації становлять ціннісну «вісь» методологічної культури педагога-дослідника. Від його ціннісних орієнтацій залежить вибір наукової парадигми.

2. *Методологічні знання* – вчення про способи діяльності [22, с. 14], знання філософської, педагогічної та психологічної теорій в їх постійному розвитку.

3. *Культура мислення* – здатність індивідуального мислення до саморозвитку і вміння виходити за межі сформованих форм і канонів мислення [23]. В поняття «культура мислення» ми вкладаємо: діалектичність мислення, гнучкість мислення, здатність до генерування нових ідей, здатність до асоціювання, метафоричність, діалогічність мислення, рефлексійність.

- *Діалектичність мислення* – вміння бачити проблему, протиріччя.
- *Гнучкість мислення* – здатність швидко і легко переходити від одного класу явищ до іншого, далекого від першого за змістом [15].
- *Здатність до генерування нових ідей* – чим більше ідей породжує людина, тим більше шансів, що серед них будуть вдалі ідеї. Кількість – це найкоротший шлях до якості [15, с. 43].
- *Здатність до асоціювання* – вміння встановлювати зв'язки між двома або більше явищами (предметами, відчуттями, ідеями, словами і т.п.). Звична «логіка досвіду» заважає комбінувати інформацію нестандартними способами. Тому важливо побачити звичайні ситуації в новому світлі, навчитися зв'язувати непорівняні фрагменти інформації, розривати старі і встановлювати нові асоціативні зв'язки.
- *Метафоричність* – здатність до перенесення властивостей одного предмета (явища) на інший на основі ознаки, спільної для обох предметів, що зіставляються.
- *Диалогічність мислення* – «особлива форма взаємодії між рівноправними й рівнозначними свідомостями» [1].
- *Рефлексійність* – вміння аналізувати власну діяльність, здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання.
- 4. *Диалогічність* – мовна форма спілкування; відказ від претензії на монопольне володіння істиною, повага права іншого на інаковість.
- 5. *Перцепція* – багатофункціональний процес, який передбачає сприйняття внутрішнього світу людини, інтерпретацію і прогнозування на цій основі її вчинків.
- 6. *Етика педагога-дослідника* – коректне використання досягнень інших науковців. Даний критерій методологічної культури дослідника означає неприпустимість спотворення позиції інших авторів, некоректного цитування, привласнення чужих думок, невиправданого «осучаснення» поглядів попередників.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, методологічна культура педагога-дослідника в аспекті гуманітарності є досить складне утворення, всі компоненти якого пов'язані і взаємообумовлені. Педагог-дослідник – носій методологічної культури, що має глибоко осмислювати педагогічні явища і процеси, визначати існуючі протиріччя в освітній системі, вибудовувати стратегії методологічного пошуку через призму «людського в людині», а також творчо застосовувати сучасні концепції, підходи та методи пізнання, не порушуючи гуманітарної природи людини.

Література

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 445 с.
2. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры: два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М.: Политиздат, 1991. – 413 с.
3. Бондаревская, Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: учеб. пособие для студентов сред. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК [Текст] / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-н/Д.: Учитель, 1999. – 560 с.
4. Борытко Н. М. Методология и методы психолого-педагогических исследований: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. М. Борытко, А. В. Моложавенко, И. А. Соловцова. – М.: Изд. центр «Академия», 2008, С. 80-81.
5. Борытко Н. М. Теория и методика воспитания: учебник для студентов пед. вузов / Н. М. Борытко, И. А. Соловцова, А. М. Байбаков; под ред. Н. М. Борытко. – Волгоград: Изд-во ВГИПК РО, 2006. – 98 с. (Сер. «Гуманитарная педагогика». Вып. 7).
6. Валеев Г. Х. Формирование методологической культуры учителя-исследователя / Г. Х. Валеев. – Челябинск: «Факел», 2000. – 192 с.
7. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский – Дубна: Изд. центр «Феникс», 1997. – С. 303 – 546.
8. Видт И. Е. Культурологические основы образования [монография] / И. Е. Видт. – Тюмень: Тюм ГУ, 2002.
9. Гернего О. О. Доминирующая роль диалектической концепции у формировании бинарного культурно-исторического субъекта как джерела саморозвитку суспільства: проблеми і перспективи / О. О. Гернего // Університетські наукові записки. – 2005. – №4 (16) – С. 401 – 408.
10. Кабанов П. Г. Вопросы совершенствования методологической культуры педагога / П. Г. Кабанов. – Режим доступа: <http://www.asf.ru/Publ/monogr\soderz.html>. – Заглавие с экрана.
11. Капра Ф. Уроки мудрости / Ф. Капра. – М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1996. – 318 с.
12. Князева Е. Н. Мыслить синергетически значит мыслить диалектически / Е. Н. Князева // Актуальные вопросы диалектики. – М.: Кафедра философии РАН, 2000. – С. 117.
13. Краевский В. В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.
14. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1977, С. 300.
15. Лук А. И. Мышление и творчество / А. И. Лук. – Режим доступа: <http://www.klex.ru/c4r>. – Заглавие с экрана.

16. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу; [пер. с англ. К. С. Бельской]. – М.: Смысл, 1999. – 425 с.
17. Мамардашвили М. Если осмелиться быть... / М. Мамардашвили // Наше наследие. — 1988. – № 3. – С. 22 – 27.
18. Переходько И. В. Формирование межкультурной компетентности студентов-лингвистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Переходько Ирина Валерьевна. – Оренбург, 2005. – 207 с.
19. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов; сост. и общ. ред. А.А. Яковлева. – М.: Политиздат, 1990. – 398 с.
20. Сафонова І. О. Діалог культур на аксіологічних засадах – мета-принцип формування міжкультурної компетентності / І. О. Сафонова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2013. – Вип. 3(56). – С. 146–157.
21. Сенько Ю. В. Методологическая культура педагога / Ю. В. Сенько // Известия Алтайского государственного университета. – 1998. – Вип. №3.
22. Шипилина Л. А. Методология и методы психолого-педагогических исследований: [электронный ресурс] учеб. пособие для аспирантов и магистрантов по направлению «Педагогика» / Л. А. Шипилина. – 3-е изд., стереотип. – М.: ФЛИНТА, 2011. – 204 с.
23. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://wikipe.com.ua/1x136c.html>. – Заголовок з екрану.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА-ИССЛЕДОВАТЕЛЯ В АСПЕКТЕ ГУМАНИТАРНОСТИ

И. А. Сафонова

В статье освещается сущность и структура методологической культуры педагога-исследователя в аспекте гуманитарности. Обращено внимание на то, что с утверждением гуманитарной парадигмы методологическая культура педагога-исследователя должна измениться кардинально, поскольку «настало время, когда мысль стала средством формирования действительности».

Ключевые слова: методология, культура, методологическая культура, гуманитарная парадигма.

METHODOLOGICAL CULTURE OF THE TEACHER-RESEARCHER IN THE ASPECT OF HUMANITARIANISM

I. O. Safonova

The article highlights the essence and structure of methodological culture of the teacher-researcher in the aspect of humanitarianism. Attention is paid to the fact that with the adoption of humanitarian paradigm the methodological culture of the

teacher-researcher has changed dramatically since «it is the time when the thought is the way of formation of reality».

Keywords: Methodology, culture, methodological culture, humanitarian paradigm.

Сафонова Ірина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна) E-mail: lolenufenok@mail.ru

Safonova Iryna Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: lolenufenok@mail.ru

УДК [37.015.31:7]:78

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Л. М. Сбітнєва

У статті проаналізовано тенденції розвитку музичної освіти в Україні на початку ХХІ століття. Розкрито основні напрями досліджень провідних науковців, якими було обґрунтовано теоретико-методологічні засади загальної мистецької та музично-педагогічної освіти, дидактичні принципи музично-педагогічного процесу й форми його організації, досліджено широке коло проблем теорії і історії музичної педагогіки та викладання мистецьких дисциплін.

Наголошено, що національна музична педагогіка має вагоме теоретичне підґрунтя, але реальна дійсність свідчить про те, що з багатьох причин музично-педагогічна практика значно відстала від теорії і вихід з цієї кризи слід шукати у реформах музично-освітньої сфери на державному рівні, в трансформації уявленнь суспільства про можливості та потенціал музичного мистецтва у формуванні духовної культури особистості.

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, музично-педагогічний процес, теорія і історія музичної педагогіки, мистецькі дисципліни, творча активність, музичне мистецтво, система музично-естетичного виховання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Складна